

Otajalol Nosirovni va Fattohxon Mamadaliyev ijodida an'anaviy xonandachilik

Begdullaev Dawletbay

Nukus davlat pedagogika institutining muzika ta'lim yo'nalishi 2B-
kurs talabasi

Serjanov Sabirjan

Nukus davlat pedagogika institutining muzika ta'lim yo'nalishi 2B-
kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11501986>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 26-may 2024 yil

Ma'qullandi: 29-may 2024 yil

Nashr qilindi: 5-iyun 2024 yil

KEY WORDS

*Bastakor, mumtoz xofizlar, an'anaviy
musiqqa, milliy urf-odatlar, dostonchi,
baxshi, xalfa, shoir, g'azalxon, talqinchi,
masnaviyxon, savtxon, nasrchi.*

ABSTRACT

*Mazkur maqolada, o'zbek xalqining milliy
qo'shiqchilik san'atiga katta hissa qo'shgan
Otajalol Nosirovni va Fattohxon
Mamadaliyev an'anaga aylanib kelgan
o'zbek milliy qo'shiqlarimiz, maqomlar,
yallalar va turli xildagi turkum asarlarimizni
yetuk asar bo'lib sayqal topishida qadimdan
xalq orasida yetishib chiqqan san'atkorlar,
xonandalarni o'rni beqiyos. Ular xalqimiz
orasida xamda saroylarda ijro etilgan
dastlabki asarlarni turkum shaklida jamlab,
avloddan - avlodga xech qanday
o'zgarishlarsiz yetkizib kelishgan. Ularni
qilgan ishlari, yaratgan asarlarini hozirda
ko'plab xonandalar tomonidan sevib
o'rganib, ijro qilinib, xalqimizga xizmat qilib
kelmoqdalar.*

Otajalol Nosirovni va Fattohxon Mamadaliyev musiqa olamidagi ikki nomdor shaxslardir. Ularning ikkalasi ham musiqa sanoatiga salmoqli hissa qo'shgan iste'dodli musiqachilardir. Otajalol Nosirovni mohir skripkachi va bastakor, murakkab va ohangdor kompozitsiyalari bilan tanilgan. Fattohxon Mamadaliyev o'zining jo'shqin va ta'sirchan ovozi bilan tanilgan iste'dodli xonanda va sozanda. Otajalol ham, Fattohxon ham o'zlarining beqiyos iste'dodi va o'z hunariga fidoyiligi bilan e'tirof etilgan. Ular o'z mehnatlari uchun ko'plab mukofot va maqtovlarga sazovor bo'lishdi va muxlislarning katta va sadoqatli muxlislari ega bo'lishdi. Ularning musiqasi butun dunyo bo'ylab ko'plab odamlarning qalbiga ta'sir qildi va ularning musiqa sanoatidagi ta'siri shubhasizdir. Otajalol Nosirovni va Fattohxon Mamadaliyev

musiqasining eng e'tiborli jihatlaridan biri tinglovchilarida kuchli his-tuyg'ularni uyg'ota olishlaridadir. Ularning kompozitsiyalari ko'pincha chuqur ta'sirchan va kuchli bo'lib, ularning chiqishlari hayratda qoldirishdan boshqa narsa emas. Bu yurakni vayron qiluvchi ballada bo'ladimi yoki ko'tarinki raqs bo'ladimi, Otajalol va Fattohxon o'z tomoshabinlari bilan chuqur darajada bog'lanish usuliga ega.¹

Fattohxon Mamadaliyev 1960-yili Andijon pedagogika institutini tugatgan. Ashula, katta ashula va maqom yo'llarini Jo'raxon Sultonov, Ma'murjon Uzoqov, Umrzoq Polvon Saydali, usta Ro'zimatxon Isaboyev, B. Fayziyev, shuningdek, Abdulla Taraz va Yunus Rajabiylardan o'rgangan. Fattohxon Mamadaliyev Andijon viloyatining Xo'jaobod va Izboskan tumanlarida madaniyat saroylari qoshida maqomchilar ansamblini tashkil qilgan. Fattohxon Mamadaliyev 1944—1960-yillarda Andijon viloyatining turli teatrlarida sozanda-xonanda, 1960—1967-yillarda Andijon pedagogika institutida o'qituvchi bo'lib faoliyat yuritgan. Fattohxon Mamadaliyev 1968-yili turli o'quv yurtlaridan, xar-xil tashkilotlardan iqtidorli yigit-qizlarni topib, Andijon shahridagi 2- madaniyat uyi qoshida „Maqomchilar“ ansamblini tashkil qildi va unga badiiy rahbarlik qildi.²

Otajalol Nosirov (1845, Buxoro — 1928, Samarqand) — hofiz, sozanda, bastakor. Dastlabki musiqa sabokdarini onasidan olgan, keyinchalik Tillaboy xrfizdan sozandalik hamda maqom ijrochilik sirlarini o'rgangan. 1862-yildan Buxoro amirlari (Muzaffarxon, Abdulahadxon, Olimxon) saroylarida xonanda va sozanda bo'lib xizmat qilgan. 1920—27 yillar Buxorodagi Sharq musiqa maktabida, 1928-yili Samarqand musiqa va xoreofafiya institutida o'zbek va tojik xalqlari mumtoz musika merosidan dare bergan. Shashma-qom yo'llarini mukammal biluvchi ma-krmdon ustoz, murakkab usullar ustasi sifatida tan olingan. Xususan mushkilot kismalarini tartibga solgan, ayrim makom sho'balari kengaytirgan, Segoh maqomiga savtlar bastalagan (Savti Ja-loliy). Uning ijro uslubi maqom yo'llari usulining ravonligi, talaffuzining burroligi va ovozing katta ta'sir kuchiga ega ekanligi bilan ajralib tu-radi. 1923-yil O. J. ijrosida V. Uspenskiy Buxoro Shashmakrmining ashula va cholg'u yo'llarini tarixda ilk bor notaga yozib olib, 1924-yilda nashr ettirgan. Domla Halim Ibodov, Hoji Abdulaziz, Levina hofiz Boboxonov, B. Fayzullayev va boshqa O. J. shogirdlaridir.³

Otajalol Nosirovni ham, Fattohxon Mamadaliyev ham musiqiy iste'dodidan tashqari o'zlarining ijodkorligi va innovatsiyalari bilan ham tanilgan. Ular an'anaviy musiqa chegaralarini doimiy ravishda oshirib boradilar, yangi tovushlar va uslublarni o'rganadilar va turli texnikalar bilan tajriba o'tkazadilar. Ularning tavakkal qilishga va o'ylashdan tashqarida o'ylashga tayyorligi ularni tengdoshlaridan ajratib qo'ydi va musiqa sanoatida haqiqiy kashshoflar sifatida obro' qozonishga yordam berdi. Otajalol Nosirovni va Fattohxon Mamadaliyev muvaffaqiyat va shon-shuhratga qaramay, kamtarin va odobli shaxslar bo'lib qolmoqda. Ular o'z hunarmandchiligiga bag'ishlangan va musiqaga bo'lgan muhabbatini boshqalar bilan baham ko'rishga ishtiyoqlidir. Ular har doim o'z jamoalariga yordam berishga va intiluvchan musiqachilarni qo'llab-quvvatlashga tayyor va ular o'zlarining saxiyliigi va muxlislariga nisbatan mehribonligi bilan mashhur.⁴

Har ikki muallif mamlakatning boy adabiy an'alariga salmoqli hissa qo'shgan va tojik adabiyotida doimiy iz qoldirgan. Ularning asarlari o'zining lirik nasri, teran mushohadalari, chuqur falsafiy mulohazalari bilan keng e'tirof etilgan. Nosirovni ko'pincha muhabbat, tabiat va ma'naviyat mavzularini o'z ichiga oluvchi o'ylantiruvchi she'rlari bilan mashhur. Uning

¹ Sultonali Mannopov. "Navobaxsh oxanglar" - Toshkent - "IJOD - PRESS" -2018.

² Fattohxon Mamadaliyev - Vikipediya (wikipedia.org)

³ Otajalol Nosirov - Vikipediya (wikipedia.org)

⁴ Muhabbat Solixova "An'anaviy xonandalik ansambli" Toshkent - 2010.

she'rlari o'zining yorqin tasviri, nafis tili, hissiyot teranligi bilan ajralib turadi. Nosirovni she'riyati kitobxonlarda kuchli his-tuyg'ularni uyg'otishi, ularni go'zallik va hayrat olamiga olib bora olishi bilan yuksak baholangan. Uning ijodi ko'plab mukofot va mukofotlarga sazovor bo'lgan va u iste'dodli shoirlaridan biri sifatida e'tirof etilgan. Mamadaliev esa o'zining zukko roman va qissalari bilan mashhur. Uning yozuvlari inson tabiatini sinchkovlik bilan kuzatish, murakkab xarakterlar va chuqur psixologik mulohazalar bilan ajralib turadi. Mamadaliyevning hikoyalari ko'pincha munosabatlar, o'zlik va insoniy holatning murakkab tomonlari yoritilgan. Uning nasri soddaligi va ravshanligi bilan ajralib turadi, shu bilan birga u mazmun va ramziylikka boy. Mamadaliyevning asarlari bir qancha tillarga tarjima qilingan bo'lib, o'zining universal mavzulari va kuchli hikoyalari bilan xalqaro miqyosda shuhrat qozongan. Nosirovni va Mamadaliev ijodining eng diqqatga sazovor jihatlaridan biri tojik madaniyati va jamiyatining mazmun-mohiyatini aks ettira olishidir. Ular o'z asarlari orqali tojik xalqining urf-odatlarini, urf-odatlarini va e'tiqodlarini hayotga tatbiq etib, kitobxonlarga mamlakatning boy merosi bilan tanishish imkonini beradi. Ularning asarlari Tojikiston tarixi va madaniyatida chuqur ildiz otgan bo'lib, ular mamlakatning o'ziga xosligini saqlaydigan va tarannum etuvchi qimmatli madaniy osori-atika sifatida xizmat qiladi.⁵

Nosirovni va Mamadaliyevlar adabiyotda erishgan yutuqlari bilan bir qatorda o'zlariga hurmatli pedagog va olimlar hamdir. Har ikki muallif ham o'z hayotini savodxonlik va ta'limni rivojlantirishga bag'ishlagan va ular ko'plab yosh yozuvchi va shoirlarni adabiyotga bo'lgan ishtiyoqini oshirishga undagan. Ular, shuningdek, tilini asrab-avaylash va targ'ib qilishga qaratilgan ko'plab madaniy tashabbus va tashkilotlarda ishtirok etishgan. Nosirovni va Mamadaliyev shaxsiy muvaffaqiyatlariga qaramay, antologiyalar, she'r o'qishlar va adabiy tadbirlar kabi bir qancha loyihalarda ham hamkorlik qilishgan. Ularning do'stligi va ijodiy hamkorligi tojik adabiy sahnasini boyitdi, mamlakat adabiyotining yuksalishi va rivojlanishiga xizmat qildi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Otajalol Nosirovni va Fattohxon Mamadaliyev musiqa sohasida o'chmas iz qoldirgan ajoyib iste'dodli va ilhomlantiruvchi sozandalardir. Ularning musiqalari nafaqat go'zal va jozibali, balki teran mazmunli va qalbni to'lqinlantiradi. Ular har ma'noda chinakam san'atkorlar bo'lib, ularning musiqa olamiga qo'shgan hissalarini avlodlar o'rtasida ham o'z aksini topadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sultonali Mannopov. "Navobaxsh oxanglar" - Toshkent - "IJOD - PRESS" - 2018.
2. Rahmonov Ulug'bek. "O'zbek musiqa adabiyoti" fanidan o'quv qo'llanma.
3. Begmatov Soibjon "Xofizlik san'ati" o'quv uslubiy qo'llanma - "Musiqqa" nashriyoti - Toshkent - 2007.
4. Muhabbat Solixova "An'anaviy xonandalik ansambli" Toshkent - 2010.
5. Bahrom Madrimov "O'zbek musiqa tarixi" - Toshkent - 2015.
6. SOIBJON BEGMATOV "BASTAKORLAR IJODI". Toshkent - "Niso Poligraf" - 2017.
5. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" - Davlat milliy nashriyoti Toshkent - 2003. 52
7. Yuldasheva N., Raxmatova N. "O'zbek musiqa adabiyoti" - Toshkent - «iqtisod - moliya» - 2016.

⁵ Yuldasheva N., Raxmatova N. "O'zbek musiqa adabiyoti" - Toshkent - «iqtisod - moliya» - 2016.

8. Mannopov, S., Karimov, A., Qurbonova, B., & Dilobar, J. (2022, February). THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF MUSIC. In Archive of Conferences (pp. 49-52).

9. Mannopov, S., Karimov, A., Qurbonova, B., & Dilobar, J. (2022, February). THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF MUSIC. In Archive of Conferences (pp. 49-52).

